

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет історії та філософії

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра культурології

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: «Сучасна українська сміхова культура: відмінні особливості»
«Modern ukrainian laughing culture: distinctive features»

Виконав: студент денної форми навчання
спеціальності 034 Культурологія
Черкас Денис Кирилович

Керівник: к.філос. н., доц.Сумченко І.В. _____

Рецензент: к. філос. н., доц. Ушакова К.В.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ ___ від _____ / _____ 2019 р.

Завідувач кафедри

Захищено на засіданні ЕК № ___

протокол № ___ від _____ / _____ 2019 р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК

(підпис)

Соболевська О.К.
(прізвище, ініціали)

(підпис)

Соболевська О.К.
(прізвище, ініціали)

Одеса – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ФЕНОМЕН СМІХОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇЇ ЕЛЕМЕНТИ	9
1.1. Теоретичні аспекти сміхової культури.....	9
1.2. Сміх та складові сміхової культури	12
1.3. Філософсько-культурологічні концепції сміху та сміхової культури.....	20
1.4. Карнавал як соціокультурне явище.....	38
РОЗДІЛ II. СПОСОБИ ПОБУТУВАННЯ СМІХОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ	44
2.1. Змістові аспекти сучасної сміхової культури	44
2.2. Загальна характеристика сміхової культури в Україні	49
2.3. Анекдот як соціокультурний феномен сучасної сміхової культури	53
2.4. Специфіка сучасного карнавалу на прикладі Одеської «Гуморини».....	61
2.5. Сучасний медіа-простір як спосіб репрезентації української сміхової культури	65
2.6.Способи функціонування сміхової культури в кіберпросторі	73
2.7. Майданна та постмайданна лексика у сучасній сміховій культурі	78
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	86

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство знаходиться під впливом глобальних соціокультурних модернізаційних процесів, які обумовлюють трансформацію усієї системи його ціннісних орієнтирів. Культура, яка чутливо реагує на ці зміни, знаходиться у кризовому перехідному періоді свого розвитку. Сучасна людина прагне відмежуватися від зовнішніх негативних чинників і прагне знайти різноманітні способи захисту від них. Саме сміхова культура є одним із цих способів.

Дослідження феномену сміхової культури сприяє осмисленню соціокультурних трансформацій, які переживає сучасне суспільство. Сміх і сміхова культура, які є втіленням глибинної сутності самої людини, дозволяють осягнути духовність та моральність під іншим ракурсом – з точку зору сміху. Вивчення сміхової культури певного історико-культурного періоду або народу сприяють чіткому усвідомленню того, що людиною висміюються життєві негаразди та найболючіші проблеми. Зміст сміхової культури сучасної України є переконливим доказом цього твердження. В умовах війни, соціально-економічної, політичної, духовної кризи сміхова культура є одночасно засобом їх фіксації та подолання. Сміхова культура слугує засобом зняття соціальної напруженості та гармонізації суспільних відносин в сучасних реаліях.

Мета дослідження – виявити відмінні риси української сміхової культури в контексті сучасних глобалізаційних процесів. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- проаналізувати теоретичні аспекти сміхової культури;
- охарактеризувати феномен сміху та елементи сміхової культури;
- розглянути основні філософсько-культурологічні концепції сміхової культури;
- дослідити сутність та особливості карнавалу як соціокультурного явища;

- з'ясувати роль сучасного українського анекдоту як соціокультурного явища;
- виявити специфіку сучасного карнавалу на прикладі Одеської «Гуморини»;
- проаналізувати форми функціонування сучасної сміхової культури у медіа-та кіберпросторі;
- визначити роль майданної та постмайданної лексики у сучасній українській сміховій культурі;
- з'ясувати характерні особливості сміхової культури сучасної України в контексті загальносвітових тенденцій розвитку сміхової культури.

Об'єкт дослідження – сміхова культура як соціокультурне явище.

Предмет дослідження – функціонування української сміхової культури в сучасному соціокультурному просторі.

Методологічною основою даного дослідження є загальнонаукові методи пізнання, такі як аналіз і синтез, а також такі наукові методи як герменевтичний, культурно-історичний підхід, конкретно-історичний, проблемно-теоретичний.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Багатоаспектність і значимість сміху та сміхової культури перетворюють їх на невичерпне джерело наукових досліджень. Незважаючи на те, що дослідження сміху та сміхової культури розпочалися відносно нещодавно, аналіз наявних публікацій свідчить про зростання інтересу наукового співтовариства до їх вивчення. Сміх та сміхова культура визнаються науковцями як важливі складові соціокультурного простору.

Комплексне наукове осмислення категорій сміху та сміхової культури пов'язують з появою монографії М.М. Бахтіна «Творчість Франсуа Рабле та народна культура Середньовіччя та Ренесансу» [7]. М.М. Бахтін запропонував свою концепцію «сміхової культури», де розглядав сміхову культуру як уособлення протистояння офіційній культурі та пануючому ладу у суспільстві, яка дозволяла вийти середньовічній людині за межі повсякденності та поглянути на офіційну сторону буття по-іншому – з позицій сміху [див.: 7, с. 295]. Поява

монографії М.М. Бахтіна сприяла активізації наукових досліджень по даній проблемі.

Д.С. Ліхачов визначав сміхову культуру як втілення світу перевернутої культури, яка віддзеркалює безглуздість існуючого суспільного ладу та офіційної культури. Сміхова культура – це «антисвіт», «світ зла», «непроглядний світ» [див.: 67, с. 358]. Д.С. Ліхачов разом з О.М. Панченко та Н.В. Понирко вивчав функціонування феномену сміхової культури в Київській Русі і результатом їх наукової творчості стала монографія «Сміх у Київській Русі». Одним з найпереконливіших виявів давньоруської сміхової культури ними визнається юродство, дослідженням якого займався О.М. Панченко [60].

С.С. Аверінцев позиціонує сміх як складний процес, у якому задіяні і тіло, і розум людини. Сміх позиціонується ним як стихія, котра здатна змішувати і заміщувати мотивації [див.: 2, с. 11]. С.С. Аверінцев виділяє два типи сміху: «благородний» (сміх над власними страхами) та «неблагородний» (морально-байдужий – цинічний і хамський сміх) [див.: 2, с. 10-11]. На його думку, сміх далеко не завжди має доброзичливий характер та іноді може виступати засобом терору [див.: 2, с. 12].

Л.В. Карасьов визначає сміх як багатоаспектне явище, яке є одночасно і реакцією на зло, і просто виявом радості [див.: 47, с. 19]. Згідно з концепцією Л.В. Карасьова, існує два типи сміху – «сміх розуму та «сміх плоті», які відповідно є виявами «вищого» і «нижчого» сміху [див.: 47, с. 573-574].

У зв'язку з глобалізаційними та модернізаційними процесами, які впливають на всі сфери буття людини, сміхова культура теж підлягає відчутним змінам. Карнавал, який є одним із найдавніших форм вияву сміхової культури, до сих пір не втратив своєї актуальності, але з плином часу втрачається його ритуальний характер та відбувається його перетворення на повсякденне явище – він просто стає засобом розваги [див.: 78, с. 249]. Панування масової культури та вплив глобалізаційних процесів спричинили карнавалізацію культури і людської свідомості [див.: 30, с. 35]. Дослідженням впливу цих тенденцій на розвиток

сучасної сміхової культури присвячені наукові доробки М.А. Загібалової [30; 31], А.В. Вершиної та О.В. Михайлюка [78], С.О. Моравські [80].

Суттєвих змін зазнала і сучасна українська сміхова культура. Вивченню даної проблеми присвячені дослідження Г.Є. Краснокутського [62], О. Покальчука [92], Л.О. Панкової [88], О.І. Ліщинської [69], Н. Кириленко [48], О.З. Гудзенко [26], В.А. Суковатої [109]. Загальний аналіз основних тенденції у розвитку української сміхової культури свідчить про те, що вона є поєднанням українських фольклорних традицій, радянського сміхового спадку та сміхових європейських традицій [див.: 109, с. 348].

У сучасній українській сміховій культурі продовжує зберігати свою актуальність такий фольклорний жанр як анекдот. Дослідження сучасного українського анекдоту здійснюється В.А. Бережним [12; 13; 14], Т.А. Зінов'євою [36], Л.М. Корневою [57], Н.Г. Мельник [74; 75; 76]. Серед характерних ознак сучасного українського анекдоту дослідники виділяють втрату ним спонтанності і контекстуальності, примітивізацію, розширення сфери його побутування та посилення маніпулятивності [див.: 13, с. 186].

Втрата карнавалом своєї істинної сутності і перетворення його на засіб розваги досить відчутна на прикладі Одеської «Гуморини» [див.:38, с. 156], дослідженням якої займаються О.А. Золотарьова [38; 39; 40; 41] та О. Смірнов [106]. «Гуморина» поступово втрачає свою стихійність і набуває офіційних форм, а також перетворюється на засіб комерції [див.:41, с. 187].

Все більшого впливу на розвиток української сміхової культури сучасної України набувають медіа- та інтернет-простір. Вивчення цього питання представлено численними публікаціями Ж.З. Денисюк [27], О.О. Косачової [59], О.М. Косюк [60; 61], І.Ю. Чайки [120], В.Ю. Неклесової [82], О.В. Матвієнко [73], Т. Богоград та О. Нестеренко [15] та ін. Ними досліджуються такі явища сміхової культури як телебачення, меми, постфольклор, які слугують не просто засобом розваг, а й критики реальної дійсності та підтримання зв'язку між різними соціальними групами.

Окреме місце у сміховій культурі сучасної України посідає майданна та постмайданна лексика, котра виникла під час Євромайдану та війни на сході України. Дослідження цієї проблеми представлено науковими доробками Г.О. Коробки [58], Н.С. Трач [115], О. Хмельовської [118], О.Л. Кириллюк [49], Я. Поліщука [93] та Л. Ставицької [107]. Лексичні новотвори існують не лише для створення комічного ефекту, а й «...служують засобом мовної протестної риторики, своєрідним захисним щитом і зброєю інтелектуального ураження» [58, с. 94].

Осмислення основних концепцій сміхової культури представлено дослідженнями Л.М. Баткіна [6], А.В. Дмитрієва [28], М.А. Загібалової [30; 31], О.В. Родного [101; 102; 103], Е.С. Маркаряна [72], Л.Л. Лихачової та К.А. Фадєєвої [68], І.Л. Попової [94].

Широко представлені наукові праці, пов'язані з вивченням теоретичних аспектів категорій сміхової культури та її складових елементів. До цієї групи належать роботи О.І. Афанасьєва та І.Л. Василенко [3], Л.Ф. Баліної [4; 5], В.Ф. Колязіна [56], О.С. Редкозубової та О.В. Ромаха [95; 96; 97; 98], О.Г. Зайченко-Свечнікової [33], О.Г. Козінцева [51; 52; 53] та ін. Важливу роль у теоретичному осмисленні даних категорій відіграють наукові статті у енциклопедіях та філософських словниках Т.Б. Любімової [70], Л.В. Карасьова [45; 46], В.П. Шестакова [123] та ін.

Широкоаспектне дослідження сміху як соціокультурного феномену було розпочате А. Бергсоном [10]. Вивчення явища сміху та його місця у сміховій культурі здійснюється В.Л. Левченко [66], О.С., Одоховською [83; 84], В.Н. Сировим [111], В.Т. Ополєвим [85], В.Г. Табачковським [114], В.І. Чупровим [122]. І.І. Рейдерманом [99], А.А. Сичовим [112].

Окрему групу становлять наукові праці, присвячені дослідженню певних проявів сміхової культури сучасності. Зокрема, теоретичні аспекти анекдоту вивчаються у роботах В.О. Безнисько [8], Є.Я. Курганова [64], М.С. Кагана [43], О.С. Іссерс та Н.А. Кузьміної [42], Л.О. Панкової [87], В.В. Хіміка [117], О.С.

Борисова [17]. Вивчення функціонування форм сміхової культури у медіа- та кіберпросторі здійснюється Ю.О. Белкіною [9], Н.В. Бородіною [19], Г.І. Могилевською [79], Т.І. Суисловою [110], А.А. Сичовим [113], Ю.В. Щуріною [124; 125], Я.О. Якубою [127] та ін.

Також автором дійсної роботи була здійснена спроба внести своє бачення у розробку сміхової тематики, результатом якої стала публікація тез на тему «Трансформація сміхової культури в сучасному суспільстві» у збірнику міжнародної конференції «Актуальні тенденції розвитку суспільних наук в Україні» (м. Київ) [121].

Незважаючи на різноманіття наукової літератури по проблемам сміху та сміхової культури, до сих пір не існує комплексних праць по вивченню сміхової культури в сучасній Україні. На наш погляд, це зумовлене неординарністю теми дослідження та знаходженням сміхової культури в Україні на етапі свого становлення.

Структура дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури. Структура дипломної роботи обумовлена метою та завданнями дослідження.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи відмінні особливості сучасної української сміхової культури, ми зробили наступні висновки.

Сміхова культура є природною відповіддю суспільства на різноманітні суперечності, стереотипи та безглуздість суспільного порядку. За допомогою сміху відбувається психологічна розрядка, яка сприяє абстрагуванню людини від нагальних проблем. Тобто, сміхова культура є втіленням «іншого» світу або «антисвіту», де турботи і негаразди втрачають свою значимість та здійснюється вихід за межі повсякденності.

Сміхова культура як багатоаспектне культурне явище охоплює увесь вимір смішного та комічного. Вона втілюється в таких елементах як гумор, іронія, сатира, пародія, гротеск тощо.

В сучасній науці існує ряд концепцій сміху та сміхової культури. У роботі було проаналізовано концепції «сміхової культури» М.М. Бахтіна, А. Бергсона, Д.С. Ліхачова та О.М. Панченка, С.С. Аверінцева, Л.В. Карасьова. Відмінність концепції «сміхової культури» М.М. Бахтіна полягає у принциповій нероздільності «смішного» і «комічного», які об'єднуються у сміховій культурі. Своєрідність концепції А. Бергсона полягає в акценті на соціальному характері сміху, головною функцією якого є виправлення людських недоліків та гармонізація суспільних відносин. Концепція Д.С. Ліхачова та О.М. Панченка базується на концепції «сміхової культури» М.М. Бахтіна. Проте, якщо М.М. Бахтін сформував свою концепцію, спираючись на осмислення західноєвропейського сміхового світу епохи Середньовіччя, то Д.С. Ліхачов і О.М. Панченко засновують її на вивченні явища сміхової культури у межах Київської Русі. Важливу роль у осмисленні природи та сенсу сміху відіграють класифікації С.С. Аверінцева («благородний» та «неблагородний сміх») та Л.В. Карасьова («сміх розуму та «сміх плоті» і відповідно «вищий» і «нижчий сміх»).

Карнавал як соціокультурне явище, маючи сакральний сенс, виконує ряд функцій, але найбільш актуальними для сучасної культури виявляються культуротворча та культуроруйнівна. Значущість карнавалу полягає у тому, що він сприяє оновленню офіційної культури.

Головна роль сучасного українського анекдоту полягає у тому, що він виступає формою захисту від реальності та фокусує насущні проблеми суспільства. Зростання або спад популярності політичного анекдоту знаходиться у прямій залежності від політичного «клімату» країни.

Специфіка Одеської «Гуморини» як втілення сучасного карнавалу полягає у тому, що його істинна сутність згасає у зв'язку з посиленням комерціалізації та відсутності наповнення його класичних форм глибинним змістом, а також пануванню масової культури і процесів глобалізації.

Аналіз форм функціонування сміхової культури у медіа- та кіберпросторі дає підстави стверджувати, що завдяки їм сміхова культура, підлаштовуючись під сучасні модернізаційні процеси, набуває нового змісту та перетворюється на потужний засіб впливу на свідомість людини з одного боку, а з іншого, – слугує засобом єднання різних соціальних прошарків.

Майданна та постмайданна лексика представляють собою унікальний феномен у сучасній українській сміховій культурі. В умовах гібридної війни та загрози державності вона може і повинна бути однією з потужних об'єднавчих сил у боротьбі за державність та збереження територіальної цілісності країни.

Автентична сміхова культура України знаходиться на етапі свого становлення і переважно ґрунтується на загальносвітових тенденціях розвитку сміхової культури. Проте, характеризуючи відмінні особливості сучасної сміхової культури України, слід звернути увагу на відчутний вплив радянського культурного спадку, який, поки що, обумовлює ряд тенденцій у її розвитку. Але, аналізуючи динаміку розвитку сміхової культури в Україні, можемо констатувати, що вона має всі шанси відбутися як повноцінне самобутнє явище.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аверинцев С.С. Бахтин и русское отношение к смеху // От мифа к литературе: Сборник в честь 75-летия Е. М. Мелетинского. М., 1993. С. 341-345.
2. Аверинцев С.С. Бахтин, смех, христианская культура // Аверинцев С.С. Бахтин как философ. М.: Наука, 1992. С. 7-19.
3. Афанасьев А., Василенко И. Ирония и смех // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології. 2016. Вип. 16. С. 7-18.
4. Балина Л.Ф. Смеховая культура – путь к новому миропониманию // Вестник Тюменского государственного университета. 2003. №1. С. 132-135.
5. Балина Л.Ф. Структура смехового мира // Studia culturae. 2011. Выпуск 12. СПб.: Санкт-Петербургское философское общество. С. 152-172.
6. Баткин Л.М. Смех Панурга и философия культуры // Бахтин М.М.: PRO ET CONTRA. СПб: Русский христианский гуманитарный институт, 2001. С. 398-412.
7. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. М.: Художественная литература, 1990. 545 с.
8. Безнисько В. Политический анекдот как форма разоблачения политического мифа // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології. 2003. Вип. 3. С. 206-214.
9. Белкина Ю.А., Куценко Е.В. Мем как часть интернет-дискурса // Азимут научных исследований: педагогика и психология. 2014. № 4. С. 77-79.
10. Бергсон. А. Смех. М.: Искусство, 1992. 128 с.
11. Бердяев Н. Философия свободы // Бердяев Н. Судьба России: соч. Х.: Фолио, 2001. С.29–264.
12. Бережний В.А. Жанрова специфіка анекдоту і постфольклор // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія. 2015. Вип. 18-20. С. 32-41.

13. Бережний В.А. Анекдот у сучасному гуманітарному дискурсі // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Теорія літератури. Порівняльне літературознавство. 2016. Випуск ІХ. С. 183-193.
14. Бережний В.А. Анекдот як складова сміхової культури // Літератури світу: поетика, ментальність і духовність. 2016. Вип. 7. С.129-136.
15. Богоград Т., Нестеренко О. Жанр телевізійного ток-шоу як етносоціокультурний феномен // теле- та радіожурналістика. 2019. Випуск 18. С. 94–107.
16. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть. М.: Добросвет, 2000. 387 с.
17. Борисов О. С. Анекдот on-line // Анекдот как феномен культуры. Материалы круглого стола (16 ноября 2002 г.). СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2002. С. 60–63.
18. Бородецкая А.В. Смеховое отношение к действительности // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології. 2008. Вип. 13. С. 76-82.
19. Бородина Н. Мем как симулякр смеха в социальных сетях // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології 2016. Вип. 1 (25). С. 164-175.
20. Бузина О.К. Смеховая культура и маргинальное поведение в Древней Руси // Актуальные проблемы русской философии и культуры: Материалы студенческой конференции 19 мая 2006 г. СПб., 2007. С. 88-94.
21. Василькова В.В. Порядок и хаос в развитии социальных систем: (Синергетика и теория социальной самоорганизации). СПб.: Лань, 1999. 480 с.
22. Вершина А.В., Михайлюк О.В. Концепция карнавала М. М. Бахтина как объяснительная модель культурно-исторических трансформаций // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. К., 2017. Випуск 126 (11). 2012. С. 196-200.
23. Віннікова Н. М. Функції української літературної пародії та її види // Мова і культура. 2012. Вип. 15. Т. 3. С. 283–289.

24. Гарник А.В., Огороков В.Б. Об амбивалентной природе карнавального измерения смеха // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології. 2002. Вип. 1: Людина у світі сміху. С. 15-21.
25. Гоготишвили Л.А. Бахтин М.М. // Новая философская энциклопедия // Электронная библиотека ИФ РАН // URL:<https://iphlib.ru/library/collection/newphilenc/document/HASH2f2b9cse78adb929ef7e2> (дата звернення: 28.11.2019).
26. Гудзенко О.З. Сміхова культура як модус соціокультурних трансформацій українського суспільства // Грані. 2014. № 12. С. 162-166.
27. Денисюк Ж.З. Постфольклор інтернет-простору як джерело ціннісних вимірів сучасного суспільства // Наукові дослідження: перспективи інноваційного розвитку суспільства і технологій: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 20–21 січня 2017 р.). Київ: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2017. С. 41-43.
28. Дмитриев А.В. Социология юмора: Очерки. М.: ОФСПП, 1996. 214 с.
29. Докинз Р. Эгоистичный ген. М.: Мир, 1993. 318 с.
30. Загібалова М.А. Особенности культурного развития современности: феномен карнавализации // Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки. Теория, методология и философия культуры. Вып.3. Часть 1. 2011. С. 32-39.
31. Загібалова М.А. Смеховое начало как «стержневая» категория карнавальности в концепции М.М. Бахтина // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 7: Философия. Социология и социальные технологии. 2008. № 1. С. 162-165.
32. Зайцев В., Олесина Е., Стукалова О., Манн Ю. Мировая художественная культура. XX век. Литература. СПб.: Питер, 2008. 464 с.
33. Зайченко-Свечнікова О.Г. Рольова гра у блазнівстві та карнавалізаційній релігійності // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. К., 2012. Випуск 59 (4). 2012. С. 542-547.

34. Зарубина Н.Н. Смеховая культура как фактор толерантности к новым социальным группам в российском обществе // *Общественные науки и современность*. 2006. № 5. С. 155-166.
35. Зверева В. Истории, рассказанные для всех // *Kinoart*. 2005. № 10. С. 12-15.
36. Зінов'єва Т. Анекдот як сучасний мінікарнавал // *Докса: збірник наукових праць з філософії та філології*. 2008. Вип. 13. С. 150-155.
37. Золотарёва Е. Интерпретация Одесской Юморины в контексте карнавального движения // *Докса: збірник наукових праць з філософії та філології*. Вип. 10. 2006. С. 350-358.
38. Золотарева Е. Общее и особенное в истоках и формах карнавального движения // *Докса: збірник наукових праць з філософії та філології*. 2011. Вип. 16. С. 156-165.
39. Золотарёва Е. Одесский карнавал в русле современных тенденций карнавального движения // *Докса: збірник наукових праць з філософії та філології*. Вип. 7. 2005. С. 221-231.
40. Золотарёва Е. Одесский карнавал и традиционные духовные ценности // *Докса: збірник наукових праць з філософії та філології*. Вип. 5. 2004. С. 243–255.
41. Золотарёва Е. Проблемы коммерциализации «одесского смеха» // *Докса: збірник наукових праць з філософії та філології*. Вип. 3. 2003. С. 186–191.
42. Иссерс О.С., Кузьмина Н.А. Анекдот и когнитивные операции рефреймирования: лингводидактические аспекты // *Miscellania: Памяти А.Б. Мордвинова / редкол. О.А. Кутмина и др. Омск: Омский гос. ун-т, 2000. С. 143-154.*
43. Каган М.С. Вступительный доклад «Анекдот как феномен культуры» // *Анекдот как феномен культуры. Материалы круглого стола 16 ноября 2002 г. СПб.: СпбФО, 2002. С. 5-17.*
44. Кант И. Критика способности суждения. М.: Искусство, 1994. 367 с.

45. Карасев Л.В. Смех // Современная западная философия: Словарь / ответственные редакторы Малахов В.С., Филатов В.П. М.: Политиздат, 1991. С. 279-280.
46. Карасев Л.В. Смех // Новая философская энциклопедия / гл. ред. В.С. Степин. М.: Мысль, 2001. Т.3. С.573-574.
47. Карасев Л.В. Философия смеха. М.: Российский государственный университет, 1996. 224 с.
48. Кириленко Н. Еволюційний характер народного гумору як національного коду українців // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія Філологічні науки. 2016. № 1. С. 120-123.
49. Кирилюк О.Л. «Вогнехреще» або неологізми як відображення військового протистояння // Наукові записки. Серія: філологічні науки. Випуск 137. С.52-57.
50. Кімакович І.І. Новітній український анекдот як виклик ХХІ століттю: до питання про сутність сучасних способів обміну інформацією // Народна творчість та етнографія. 2005. № 6. С. 88-93.
51. Козинцев А. Антропология смеха: на пути к синтезу // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології. 2008. Вип. 13. С. 58-66.
52. Козинцев А.Г. Кант и смех // Актуальность Канта / под ред. Д. Разеева. СПб: Изд-во СПбГУ, 2005. С.105-114.
53. Козинцев А.Г. Человек и смех. СПб.: Алетейя, 200. 235 с.
54. Колистратова А.В. От архаики до сетевого фольклора: некоторые итоги лингвосемиотического анализа // Вестник ИГЛУ. 2011. № 3 (15). С. 36-41.
55. Колісник О.В. Феномен сміху в соціально-інформаційному просторі сьогодення // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2015. Вип. 5. С. 57-61.
56. Колязин В. От мистерии к карнавалу. Театральность немецкой религиозной и площадной сцены раннего и позднего средневековья. М.: Наука, 2002. 242 с.
57. Корнева Л.М. Про деякі типологічні риси українського анекдоту // Філологічні науки: Збірник наукових праць. 2009. Вип. 1. С. 55-60.

58. Коробка Г.О. Лексичні новотвори в сучасній сміховій культурі українців // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія / гол. ред. Баган М.П. К.: Видавничий центр КНЛУ, 2017. Т. 20.№1. С. 89–96.
59. Косачова О.О. Специфіка ведення дискусій у політичних ток-шоу на вітчизняному телебаченні // Культура України. 2014. Вип. 45. С. 193-201.
60. Косюк О.М. Індустрія мас-медійних розваг та народна сміхова культура // Література та культура Полісся. 2008. Вип. 44. С. 295-303.
61. Косюк О.М. Розважальна функція електронних засобів масової комунікації: світовий контекст та національні особливості: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.08. Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л., 2006. 18 с.
62. Краснокутський Г. Негативний risus-factor: архетипи сміхової культури проти сміховинності політичного безкультур'я в Україні нульових років // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології 2011. Вип. 16. С. 175-180.
63. Краткий психологический словарь / под общ. ред. А.В. Петровского и М.Г. Ярошевского. М.: Издательство политической литературы, 1985. 431 С.
64. Курганов Е. «У нас была и есть устная литература...» // Русский литературный анекдот конца XVIII–начала XIX века / сост. Е. Курганов и Н. Охотин. М.: Художественная литература, 1990. С. 3-6.
65. Лахманн Р. Смех: примирение жизни и смерти // Бахтинский сборник / отв. ред. и сост. В.Л. Махлин. М.: Лабиринт, 1997. Вып.3. С.83-84.
66. Левченко В.Л. Смех как антропологическое измерение культуры // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології. 2011. Вип. 16. С. 74-81.
67. Лихачев Д.С. Что такое «смеховой мир»? // Лихачев Д.С., Панченко А.М., Поньрко Н.В. Смех в Древней Руси. Л: Наука, 1984. С. 7-59.
68. Лихачева Л.Л., Фадеева К.А. Смеховая культура как способ производства, трансляции и потребления смешного // Известия Уральского Федерального университета. Серия 1: проблемы образования, науки и культуры. 2015. № 4. Т.144. С. 135-144

69. Ліщинська О. Сміхове начало в українському культурному просторі сьогодення та його людиноцентрична роль // *Духовність. Культура. Виклики сьогодення. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю* (м. Львів, 21-22 квітня 2017 р.). Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2017. С. 88-90.
70. Любимова Т.Б. Комическое // *Новая философская энциклопедия* / гл. ред. В.С. Степин. М.: Мысль, 2001. Т.2. С. 277-278.
71. Ляшок А.С. К вопросу о типологии карнавала как формы культуры // *Современная культурология: предмет, методология и методика: Сб. науч. тр.* Краснодар, 2002. С. 344-350.
72. Маркарян Э.С. Теория культуры и современная наука: логико-методологический анализ. М.: Мысль, 1983. 284 с.
73. Матвієнко О.В., Остапенко Г.І. Комунікативна діяльність у мережі Інтернет: теоретико-методологічні підходи до аналізу соціалізації студентської молоді // *Вісник Харківської державної академії культури*. 2013. Вип. 41. С. 151-158.
74. Мельник Н.Г. Український соціально-побутовий анекдот ХХ століття як спротив тоталітаризму // *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. Вип. 13. С. 320-325.
75. Мельник Н. Г. Сучасний український анекдот про москалів: Динаміка традиції // *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. 2017. Вип. 10. С. 153-164.
76. Мельников С.С. Социология юмора: к критике трех фундаментальных теорий смешного // *Вестник экономики, права и социологии*. 2015. № 1. С. 213-217.
77. Мислово – Словник, який пишеш ти! Скажи своє слово (онлайн-словник неологізмів) // URL: <http://myslovo.com/> (дата звернення: 28.11.2019).

78. Михайлюк А.В. Карнавализация сознания в современной культуре // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. К., 2012. Випуск 48 (6). 2012. С. 248-253.
79. Могилевская Г.И. Киберпространство как актуальное поле смеховой культуры современного массового человека // Молодой ученый: ежемесячный научный журнал. № 2 (61). 2014. С. 909-912.
80. Моравски С.О различных сторонах постмодернистского философского мышления // Культура в современном мире: опыт, проблемы, решения: науч.-реф. сб. / Информкультура. 1999. Вып. 1. С. 12-32.
81. Набоков Р.Г. Українські сміхові традиції у сучасному різдвяному святі // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2014. № 2. С. 256-261.
82. Неклесова В.Ю. Меми як частина онімного простору // Записки з ономастики. 2017. Вип.20. С. 210-222.
83. Одоховская И. Смех как самоотражение и дорога в зазеркалье // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології. 2004. Вип. 5. С. 152-161.
84. Одоховская И. О функциях смеха, сешном и не очень // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології. 2002. Вип. 1. С. 9-15.
85. Ополев В. Разрозненные заметки о природе смеха // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології. 2008. Вип. 13. С. 33-42 .
86. Орлова Э.А. Введение в социальную и культурную антропологию. М.: МГИК, 1994. 215 с.
87. Панкова Л.О. Анекдот: особенности формы и сюжетной композиции // Докса: 2005. Вип. 7. С. 242-249.
88. Панкова Л.О. Сміхова культура України в контексті сучасних трансформаційних процесів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків, 2008. – 31 с.
89. Панченко А.М. О русской истории и культуре. СПб.: Азбука, 2000. 255 с.

90. Панченко А.М. Смех как зрелище // Лихачев Д.С., Панченко А.М., Поньрко Н.В. Смех в Древней Руси. Л.: Наука, 1984. С. 72-153.
91. Петриковская Е.С. Юродский смех как проявление богохульства: опыт проблематизации // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології. 2017. Вип. 1 (27). С. 92-107.
92. Покальчук О. Посміховисько, або про сміхову культуру по-українськи // Газета «Дзеркало тижня» (електронна версія). Випуск №12, 30 березня-6 квітня. URL: https://dt.ua/SOCIETY/posmihovisko,___abo___pro___smihovu_kulturu_po-ukrayinski.html (дата звернення: 28.11.2019).
93. Поліщук Я. Література майданного гарту // Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки. 2015. № 6. С. 172-176.
94. Попова И.Л. «Карнавал» как термин М.М. Бахтина: генезис понятия сквозь призму истории текста // Известия РАН. Серия литературы и языка. 2008. Т.67. № 2. С. 46-52.
95. Редкозубова О.С. Структура смеховой культуры // Аналитика культурологии. 2009. № 13. С. 51-55.
96. Редкозубова О.С. Феноменология смеха в культуре // Аналитика культурологии. 2008. № 10. С. 92-95.
97. Редкозубова О.С., Ромах О.В. Смех и смеховая культура // Аналитика культурологии. 2016. № 1. С. 110-120.
98. Редкозубова О.С., Ромах О.В. Смех как основа понимания в человеческом общении // Аналитика культурологии. 2008. № 11. С. 186-189.
99. Рейдерман И. Смех как утверждение бытия // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології. 2006. Вип. 9: Семантичні й герменевтичні виміри сміху. С. 28-35.
100. Роготнев И.Ю. Художественный мир М.Е. Салтыкова-Щедрина и антимир смеховой культуры: монография. Пермь: Пермский гос. ун-т, 2010. С. 34-85.

101. Родный О.В. Концепты смеховой культуры в динамике философской интерпретации // Вісник Дніпропетровського університету. Політологія. 2008. Вип. 10. С. 133-138.
102. Родный О.В. Концепты смеховой культуры в философско-литературоведческом дискурсе // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2015. № 15. Т. 2. С. 18-21.
103. Родный О.В. Смех в философской рефлексии // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. К., 2011. Випуск 54 (11). 2011. С. 252-254.
104. Рябова Е.Л., Терновая Л.О. Межкультурное взаимодействие в современном мире. М.: Этносоциум 2011. 374 с.
105. Савицкая Т.Е. Интернет-мемы как феномен массовой культуры // Культура в современном мире. 2013. № 3. URL: <http://infoculture.rsl.ru> (дата звернення: 28.11.2019).
106. Смирнов А. Шутовство как защита от глупости // Газета 2000. 28 марта 2008 г. URL: https://www.2000.ua/v-nomere/aspekty/ekspertiza_aspekty/shutovstvo-kak-zaschita-ot-gluposti_arhiv_art.htm (дата звернення: 28.11.2019).
107. Ставицкая Л. Дискурс помаранчевої пристрасти // Критика: міжнародний огляд книжок та ідей. 2005. №3. С. 3-16.
108. Столяр М. Розіграш в контексті тоталітарних радянських практик // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології. 2011. Вип. 16. С. 156-164.
109. Суковатая В.А. Визуальная динамика украинской смеховой культуры в контексте философии С. Бахтина // Визуальная коммуникация в социокультурной динамике: сборник статей международной научно-практической конференции (23 октября 2014 года). Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2015. С. 340-350.
110. Сулова Т.И. Интернет-фольклор как средство коммуникации // Журналистский ежегодник. 2015. № 4. С. 123-127.
111. Сыров. В.Н. Смех как структурный элемент культуры: теоретико-методологические перспективы исследования // Инструментализация смеха в

- российской истории XX века: Сб. статей / под ред. И.В. Нарского, О.С. Нагорной, О.Ю. Никоновой, Ю.Ю. Хмелевской, Г.Т. Риттершпорна. Челябинск: Каменный пояс, 2013. С. 27-46
112. Сычев А.А. Природа смеха, или философия комического. Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 2003. 176 с.
113. Сычев А.А. Юмор в интернет-коммуникации: социокультурный аспект // URL: https://silver-harbor.clan.su/_fr/0/sychev.pdf (дата звернення: 28.11.2019).
114. Табачковський В.Г. Сміх як антропорятівний чинник та як особлива форма критичної рефлексії // Докса: збірник наукових праць з філософії та філології. 2003. Вип. 3. С. 90-95
115. Трач Н.С. «Разом – сила!»: Риторика українського спротиву. Соціолінгвістичні есеї. К.: Кліо, 2015. 144 с.
116. Тульчинский Г.Л. Культура личности и смех // Человек. 2012. №2. С. 20-34.
117. Химик В.В. Анекдот как уникальное явление русской речевой культуры // Анекдот как феномен культуры. Материалы круглого стола 16 ноября 2002 г. СПб.: СПбФО, 2002. С. 17-31.
118. Хмельовська О. «Укропи» та «правосеки» проти «ватників» і «сепарів» // Український тиждень. 2014. №39 (359). С. 36-37.
119. Хрущева Е.А. Национально-культурная основа анекдота (сопоставительный анализ английского, французского и русского языков): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20. Московский государственный областной университет. М., 2009. 28 с.
120. Чайка І.Ю. Карнавальні аспекти політичного ток-шоу: соціально-філософський аналіз // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. К., 2010. Випуск 34. 2010. С. 307-315.
121. Черкас Д.К. Трансформація сміхової культури в сучасному суспільстві // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 8-9 листопада 2019 року). Збірник наукових тез учасників міжнародної конференції

«Актуальні тенденції розвитку суспільних наук в Україні». Київ: ГО «Київська наукова суспільнознавча організація». 2019. С. 88-92.

122. Чупров В. Смех как атрибут человека // Топос. Литературно-философский журнал. 2018. 14.01. URL: <http://www.topos.ru/article/ontologicheskie-progulki/smeh-kak-attribut-cheloveka> (дата звернення: 28.11.2019).

123. Чучин-Русов А.Е. Историко-культурный процесс: форма и содержание // Вопросы философии. 1996. №4. С. 3-14.

124. Шестаков В. Гротеск // Философская Энциклопедия / под редакцией Ф. В. Константинова. М.: Советская энциклопедия, 1960 Т.1. С. 345.

125. Щурина Ю.В. Интернет-мемы как феномен интернет-коммуникации // Научный диалог. № 3. Филология. Екатеринбург, 2012. С. 160-172.

126. Щурина Ю.В. Мем как прецедентный феномен // Научный диалог. Вып. 3. 2012. С. 102-108.

127. Якуба Я.О. «Игра» и «Виртуальная реальность»: проекция идей Й. Хейзинга и И. Гофмана на современные масс-медиа // Научные ведомости. Серия Философия. Социология. Право. 2014. № 9 (180). Вып. 28. С. 226-230.

128. Ясперс К. Духовная ситуация времени // Ясперс К. Смысл и назначение истории. М.: Политиздат, 1991. С. 288-418.